МАТЕРІАЛИ ДО ГЕНЕАЛОГІЇ ОЛЕКСИ СТЕФАНОВИЧА

Микола МАНЬКО,
Людмила МИКИТЮК

Відомі праці історика-краєзнавця Миколи Теодоровича, а також публікації у місцевій церковній періодиці («Волынские епархиальные ведомости», «Почаевский листок» та ін.) дають нам можливість простежити генеалогію видатного українського поета XX століття, вихідця з давнього священицького роду на Волині.

Так, в першій чверті XIX ст. священиком в с. Брониках Новоград-Волинського повіту був Микола Стефанович, прапрадід поета (1). Його син, Пилип Стефанович, у 1829 році закінчив Волинську духовну семінарію у Ганнополі (яка до 1825 року працювала в Острозі, так що молодші класи семінарської науки він пройшов у цьому місті; ймовірно, там же, в Острозькому парафіяльному і повітовому духовному училищі, здобув початкову освіту). Прадід поета навчався досить успішно і закінчив семінарію по першому розряду, десятим у своєму випуску. З 1830 року він був священиком в селі Сенютки Заславського повіту, а з 1832 року - в селі Янушівці цього ж повіту. Помер священиком села Ситно на Дубенщині (2). Відомими церковно-громадськими діячами на Волині стали його сини Олексій і Павло Стефановичі, відповідно, рідний і двоюрідний діди поета. Павло Пилипович Стефанович народився біля 1838 року. У 1853 році він закінчив Кременецьке духовне училище, в 1861 році - Волинську духовну семінарію у Кременці; в 18614863рр. працював коректором відомої Почаївської Лаврської друкарні, а з 1863 року став священиком села Янківець Житомирського повіту (3). Був активним учасником окружних єпархіальних з'їздів православного духовенства, що вирішували, в першу чергу, освітні справи, обирався на тривалий термін членом правління Житомирського духовного училища, виступив одним із ініціаторів подальшого розвитку жіночої освіти на Волині шляхом розширення діючого Житомирського жіночого училища духовного відомства і відкриття єпархіального жіночого училища в Кременці (4). Павло Стефанович виступав у пресі («Волынские епархиальные ведомости»), в тому числі, й під псевдонімом Стеф-А-нович, з різних питань житія духовенства: навчання дітей, пенсійного забезпечення, відкриття єпархіального свічного заводу, прибутки від якого мали піти на підтримку духовних училищ і семінарій (5).

Рідний дід поета, в честь якого його і назвали, Олексій Пилипович Стефацович, народився біля 1839 року. Семінарську освіту в Кременці він завершив тільки в 30-ти річному віці (1869р.) після того, коли вдруге, вже маючи дияконський сан, поступив у старші богословські класи семінарії, яку залишив у 1863 році. Незважаючи на тривалу перерву в навчанні, О. П. Стефанович закінчив семінарію по першому розряду (6). Після цього він став священиком в с. Комарівці Кременецького повіту, виконував обов'язки духівника свого благочинницького округу, а 1898 року став благочинним (7). В 1872 році у «Волынских епархиальных ведомостях» було опубліковано його прохання на ім'я архієпископа Волинського і Житомирського Агаї ангела (Соловйова) дозволити йому при храмі безкорисливий (тобто, по ціні закупок, без отримання прибутку) продаж народу православних ікон з метою витіснення із вжитку місцевого населення ікон та малюнків на релігійні сюжети, поширюваних католицьким духовенством. Документ свідчить про наміри сільського священика не обмежувати свою пастирську діяльність лише стінами храму, а підтримувати зі своїми парафіянами - українськими селянами - тісніші зв'язки шляхом проведення з ними позабогослужбових бесід, відвідання з цією метою їх осель (8). У 1892 році він опублікував у «Волынских епархиальных ведомостях» звіт про повернення Почаївської ікони Божої Матері з Володимира-Волинського, де відбувалося святкування 900-річчя Волинської єпархії (9), а в 1897 р. - своє «Поучение о памятовании смерти», яке виголосив на окружному соборику в Кременці 17 грудня 1896 року (10).

Батько поета, Коронат Олексійович Стефанович, народився 1 листопада 1873 року в с. Комарівка Кременецького повіту. Навчався в Кременецькому духовному училищі, а в 1890-1898рр. - у Волинській духовній семінарії міста Кременця (11). Після закінчення семінарії одружився на старшій за нього на 5 років священицькій дочці Олександрі

Андріївні Літославській. Його тесть, дід поета по матері, Андрій Михайлович Літославський, народився біля 1833 року, був сином диякона села Німовки Рівненського повіту. У 1857 році закінчив духовну семінарію у Кременці, а наступного року, 27 липня, обійняв Милятинську парафію в Острозькому повіті (12) Парафія Свято-Михайлівської церкви с. Милятин нараховувала 99 і 3/4 дворів, 770 душ парафіян обох статей, проживало 72 римо-католики, 150 євреїв (13). 5 травня 1899 року після 42-х річної служби на одному місці, священик Літославський вийшов за штат, і Милятинську парафію обійняв його зять Коронат Стефанович (14). Старий священик залишився жити при родині дочки і зятя, в якій цього ж 1899 року народився первісток - син Олекса, названий в честь діда по батькові з Комарівки на Кременеччині.

У звіті Волинського відділення Імператорського Православного Палестинського Товариства за 1901-1902рр. ми читаємо: «Священник с. Милятин Коронат Стефанович проявил особенную ревность к организации Палестинских чтений в своем приходе. В течении времени с 9 декабря по 5 апреля он успел устроить 26 чтений и 16 внебогослужебных собеседований о Св. Земле. Чтения производились в здании церковноприходской школы, а внебогослужебные беседы - в местном приходском храме, с 3-х часов пополудни. Чтения и беседы велись местным приходским священником, а также в его присутствии и под руководством учителем местной церковно-приходской школы... Прочитано было о великом значений для нас Св. Земли, географическое и этнографическое описание Палестины, наиболее дорогие христианину места и святыни Палестины, паломничество в Св. Землю наших предков, путешествие русских паломников в Св. Землю в настоящее время и те облегчения, которые сделаны теперь для путешественников, описания пути в Св. Землю, деятельность в пользу Св. Земли Императорского Православного Палестинского Общества и о том, что оказание помощи Обществу с нашей стороны - есть дело необходимое, есть наша священная обязанность. Чтения сопровождались пением молитв и церковных песнопений, которое исполнялось местным церковным хором ... Пред чтением описанных храмов и местностей Святой Земли слушателям раздавались листовки с видами этих храмов и местностей. Чтение и беседы посещались прихожанами обоего пола и разных возрастов, начиная со школьного» (15) Священик Коронах Стефанович займався в Милятині поетичною творчістю. В тижневику «Прибавления к «Почаевскому листку» час від часу з'являлися друком його поезії духовного змісту, написані російською мовою. Серед них - створений під свіжим враженням російсько-японської війни вірш із гострим осудом з позиції християнської моралі людиноненависницької суті воєн, якими починалося XX століття (див. додаток №1).

Коронату Стефановичу не судилося стати свідком головних потрясінь XX століття в Україні і світі, які відтворив пізніше в своїх поезіях його син. У «Волынских епархиальных ведомостях» за 1910 рік зустрічаємо коротке повідомлення: «5 января сего года умер на 37 году жизни священник села Милятина Коронат Стефанович. Осиротевшее семейство состоит из жены, Александры Андреевной, 42 л., сына Алексея, 10 л., и дочерей Зинаиды и Елены, 9 и 6 лет. При этой семье доживает свой век разбитый параличом заштатный священник Андрей Летославский, тесть покойного о. Стефановича» (16).

В цьому ж 1910 році помер дід Олекси Стефановича по матері. «15 октября умер от прогрессивного паралича священник с. Милятина Андрей Летославский на 78 году жизни «(17).

Про матеріальний стан вдови і сиріт після смерті Короната Стефановича і Андрія Літославського можна дізнатися із статті, опублікованої у «Волынских епархиальных ведомостях» за 1912 рік (18) священиком Острозького повіту, депутатом Волинського єпархіального з'їзду духовенства Федором Кушевичем (19) з приводу гласності в роботі цього органу самоврядування служителів православної церкви (див. додаток №2). Оскільки Коронат Стефанович мав невеликий священицький службовий стаж і недовгий час робив внески в пенсійну касу духовенства, його вдові і трьом сиротам, старший з яких, Олекса, вже навчався в Клеванському духовному училищі, була призначена щорічна пенсія від Емеритальної каси волинського духовенства в розмірі 90 крб.(20) Архівні пошуки безумовно дадуть змогу глибше вивчити як біографію предків видатного украї-

нського поета XX ст., так і дитячі та юнацькі роки самого Олекси Стефановича на Волині, яка на все життя залишалася з ним в його мандрах і його творчості.

ПРИМІТКИ

1. Теодорович Н. Волынская духовная семинария. История первоначального устройства ея и подведомственных ей духовных училищ. Списки воспитанников, окончивших в ней курс учения, а также начальников и наставников ея в период времени с 1796 по 1900 г. Почаев 1901- с.390
2. Так само. - с.390, 639-640, 687. Так само. - с.639-640. Див. також послужний список священика Павла Стефановича (Волынские епархиальные ведомости. -1873.-№15. - часть оф.- с.396).
4. Фотинский О. Волынское женское училище духовного ведомства за тридцать лет своего существования (1864-1894) // Волынские епархиальные ведомости.-1894.-№34.-часть неоф.- с. 1072-1073.
5. Стефанович П. Проект Устава вспомогательной кассы духовенства Волынской епархии// Волынские епархиальные ведомости.-1881,- часть неоф. - №31. - с. 1057-1066; №33.-с. 1109-1126; Стеф А-нович [Стефанович П]. По вопросу об устройстве Епархиального свечного завода// Волынские епархиальные ведомости -1890.- №10.- часть неоф. - с.314-319; Стефанович П. Проект правил для устройства в Волынской епархии свечного епархиального завода // Волынские епархиальные ведомости - 1890. - №10. - часть неоф.- с.319-331.
6. Теодорович М. Волынская духовная семинария... - с. 656, 687
7. Волынские епархиальные ведомости. -1898.- №30. - часть оф. - с.659
8. Волынские епархиальные ведомости. -1872. -№3. - часть оф. - с.53-55
9. Волынские епархиальные ведомости. -1892. - №17. - часть оф. - с. 340-344
10. Стефанович А. Поучение о памятовании смерти// Волынские епархиальные ведомости. - 1897. - №5. - часть неоф. - с. 163-166
11. Теодорович Н. Волынская духовная семинария... - с. 821
12. Так само. - с. 621
13. Теодорович Н. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. - т. 2. - Почаев, 1889.- с. 735.
14. Волынские епархиальные ведомости. -1899.- №16. - часть оф. - с.362
15. Отчёт о деятельности Волынского отдела Императорского Православного Палестинского Общества за 1901-1902 год// Волынские епархиальные ведомости. -1902. - №22. - часть оф. - с.553-554
16. Волынские епархиальные ведомости. -1910. - №13. - с. 244
17. Волынские епархиальные ведомости. -1910. - №44. - с. 844
18. Кушевич Ф. Не пора ли?// Волынские епархиальные ведомости. -1912. - №22. - с.461-462
19. Кушевич Фед(р (1872 - ?) - син священика с. Янівки Ковельського повіту, випускник Волинської духовної семінарії 1892 року (див.: Теодорович Н. Волынская духовная семинария.... - с. 794) Священик в ряді повітів Волині, церковно-громадський діяч, автор статей з приводу самоврядування духовенства і ролі його єпархіальних з'їздів. Певний час, як видно із передрукованої в додатку статті, опікун Олекси Стефановича і його сестер
20. Волынские епархиальные ведомости. -1912. - № 37 . - с. 73

ДОДА ТОКІНІ

З опублікованих в періодиці поезій Короната Стефановича

ПРЕД ЛИКОМ БОГОМАТЕРИ

Пред Ликом Девы Пресвятой Свеча восковая пылала, И на коленках пред свечой Девчонка лет пяти стояла.

Скрестив ручонки пред собой, Она так пламенно молилась! И видел я: сама собой К молитве грудь ее просилась.

«Она, быть может, сирота

И в храм она пришла молиться

За души матери, отца,

И всех, с кем ей пришлось проститься

И вот сиротских ряд невзгод Её сюда опять прислали: Утехи, должно, она ждёт От «Утоляющей печали».

Так думал я и всё смотрел И всё следил за «сиротою». Какими взор её горел Надеждой, верою святою!

Стемнело уж. Уж клир отпел Вечерню. Стали расходиться; А я стоял и всё жалел, Что сам не в силах так молиться.

Прибавление к «Почаевскому листку». -1907. - «№26,-с.201-202.

СОН

(Памяти русско-японской войны)

Я видел сон: на поле брани Лежали груды тел убитых, Обезображеных и рваных И чёрной кровию облитых. Восток алел. Туман садился. Всё было тихо в мёртвом стане, Лишь крик ворон, добычи ждавших, Был слышен с дальнего кургана. Среди же тел на этом поле, Как людской злобы обличитель, Скрестив на грудь святые руки, Стоял Боже-

ственный Учитель. Глаза в слезах, на бледном лике Следы и гнева, и печали; Слова правдивого укора Уста дрожащие шептали. «Того ли к вам с небес сходил Я? И это-ль братские обьять? И то-ли вам Я заповедал? О люди! Где вы, люди - братья?'»

Прибавление к «Почаевскому листку». -1907. -№26. - с. 205-206

СТРУНЫ ГЛУХИЕ, СТРУНЫ НЕМЫЕ

Струны глухие, струны немые, Спите во многих людских вы сердцах. Сон ваш не будят страданья людские, К брату любовь и пред вечностью страх. Руку-ль к вам тянет нищий-калека, Дети-сиротки ль попросят «есть дай», Дела вам нету: к беде человека Немы вы, глухи вы, - хоть пропадай. Движимы злобою-ль, к злату-ль любовью, Вот убивают друг друга ножом; Вас не затронешь пролитой кровью, Немы вы, глухи, - вам то нипочём. Хоть бы на время, совесть, проснувшись, Вам повелела хоть раз зазвенеть;

Нет, не хотите, раз хоть очнувшись, Дрогнуть: вы немы, - о чём вам скорбеть!? Спите ж, глухие, струны немые! Спите и ржой обрастайте кругом! Знайте ж: пробудят вас неземные Ваши ж мучения, но в мире ином.

Прибавление к «Почаевскому листку» -1908. -№1. - с.2-3

ДОДАТОК №2

Свящ. Феодор Кушевич

НЕ ПОРА-ЛИ?

Не пора-ли епархиальному и окружным съездам осуществить мысль, высказанную в 1908 году на страницах Епарх. Вед. о Д. Коссаковским о том, чтобы в журналах съездов печатались не только одни постановления, но и происходящие при обсуждении известных вопросов-предложений дебаты? Если же печатание дебатов затруднительно, то нельзя-ли обойтись хотя бы такою справкою: «Докладывал N. N., обсуждаемое защищал ., опровергал N.N". Вреда от этого не будет никакого, а польза будет очевидная: духовенство и епархиальное начальство будут видеть деятельность депутатов не на основании одних слухов и догадок, а на основании фактов, а депутаты не будут многоречивы и с неверными справками поостерегутся выступать на заседаниях съездов, чтобы не подвергнуться потом преследованию за сообщение неверных сведений со стороны лиц заинтересованных.

Для иллюстрации последней мысли приведу эпизод из деяний прошлогоднего съезда. Вдова священника с. Милятина, Острожского уезда, Александра Стефанович, живущая от меня в 5 верстах, обратилась ко мне пред съездом с просьбою помочь ей получить из эмеритальной кассы 200 руб. пособия по смерти отца её священника Андрея Летославского, каковое пособие Правление эмер. Кассы отказалось выдать без согласия съезда вследствие формальных оснований (завещание написано неясно). Так как я некоторое время состоял опекуном ее детей, то, зная бедственное положение Стефанович, во время съезда, несколько раз наводил справки о прошении Стефанович, но такового не оказывалось. Когда же приступлено было к чтению в заседаниии эмер. Кассы, то там оказалось прошение Стефанович с раппортом местного о. Благочинного. Не успели ещё окончить чтение раппорта, как поднялся с места о. N. и, с разрешения о. Председателя, выступил с речью, в которой доложил съезду, что, на основании достоверных данных, он знает о богатстве Стефанович и предложил прошение Стефанович и ходатайство о. Благочинного отклонить. Поражённый таким заявлением о. N. и будучи в Острожском уезде очень не долгое время, вследствие чего я мог и не знать детально всех обстоятельств, я мог только доказывать съезду, что о богатстве Стефанович мне ничего не известно, а о долгах её я осведомлён, так как я, будучи опекуном, получал неоднократно повестки в окружной суд по искам к имуществу мужа Стефанович, но мое заявление потерпело фиаско. По возвращению домой из Житомира, я на другой день имел случай видеть Стефанович, которая просила сообщить ей, кто из депутатов настаивал на том, чтобы ей не выдали пособия (известие об отказе она, по её словам, получила раньше). Не видя ничего предосудительного в исполнении ее просьбы, я и сообщил ей, что против выдачи пособия ратовал особенно о. N. В ответ на это Стефанович сказала, что она знала о, N раньше, знает, из-за чего он противодействует исполнению её просьбы и обещала поехать к о. N. по сему делу. В половине августа я встретился на вокзале в г. Ровно со. N.. но

он на меня не пожелал и смотреть. Не зная, в чём дело, я всё таки в поезде вступил с ним в разговор и оказалось, что он, будучи мною недоволен за сообщение Стефанович его противодействия при рассмотрении на съезде её прошения, подал на меня Владыке жалобу за открытие профессиональной тайны... Так как никакого запроса по сему делу я не получил, то думаю, что или о. N. жалобы не подавал или Владыка не усмотрел в моих действиях ничего предосудительного.

Зная теперь достоверно, что Стефанович кроме долгов ничего не имеет и что она не получила пособия благодаря тенденциозному освещению её материальный обстоятельств о. N. (съезд прошлого года не был скуп, назначив 60 р. в год пенсии вдове священника Ротченка, что в несколько раз превысит 200 руб.), а также полагая, что я обязан, как депутат, сообщать духовенству сведения о происходящем на съездах, я все-таки думаю, что было бы очень хорошо, если бы печатались и дебаты, происходящие на съездах, чтобы не подвергать депутатов преследованию за раскрытие якобы «профессиональной» тайны в случае сообщения происходящего на съездах членам принтов своего округа. *Волынские епархиальные ведомости. -1912. -№22. - с. 461-462*

ВОЛИНСЬКА ЗЕМЛЯ - ТВЕРДИНЯ І ФОРПОСТ ПРАВОСЛАВ'Я

Рижковський О.М.

ЗОШ №15 м. Рівне

Волинь. Волинська земля. Західна околиця Київської Русі. Багата своєю історією, традиціями, звичаями. І, хоча вузол історичних таємниць Волині зав'язаний давно, ще на світанку формування тут місцевого населення, до кінця він і досі не розв'язаний. Але це не означає, що проблеми Волині не цікавили вчених дослідників. Навпаки, ними займалися представники різних наук, рангів і країн. Завдяки їм, із клубка минувшини вже повитягувано немало ниток версій і розв'язано чимало загадок і таємниць. Переважно вони стосуються історико-географічних і релігійних питань такаго питання як, Волинська земля.

Історично склалося так, як було сказано раніше, що Волинська земля була західною окраїною Київської Русі. І вона не магла не зазнавати впливу інших країн як то: Польща, Чехія, Угорщина та ін. Історія свідчить, що складовою частиною життя будь-якого народу чи нації є віра. І не дивно, що майже в одночасся із Хрещенням Русі християнство поширюється і на Волинські землі. Тут вслід за Києвом більше всього втілювалися мудрі державні погляди Князя Володимира; тут же ним будувалися величні храми, для того щоб укріпити віру Христову. Звичайно, більша частина цих храмів не збереглася, але і це свідчить про те, що Волинська земля - твердиня і форпост православ'я. І в той же час залишки цих пам'яток чи то періоду феодальної роздробленості, чи то польсько-литовської доби, переконливо свідчать, що Волинь і її населення було об'єктом гонінь і переслідувань проти Православ'я.

Так як православна віра повинна була бути одним із компонентів міцності Київської держави, то сини його повинні були також потурбуватись про зміцнення віри в своїх землях. Ось як говориться в "Літописі Руському": "И посла с ними священики, заповедал сынам своим, да каждо во области своей повелевает учити и крестити людей и церкви ставити, еже и бысть."

Отже, в перших роках Хрещення Русі християнство прийшло на землі Древлянські і Володимиро-Волинські, які дісталися синам Вс лодимира відповідно Святославу і Всеволоду. Окрім того Князь Володимир також великого значення утворенню єпископських кафедр і мав намір: "устроить во градах епископы во исполнение благочестия".

І власне на Волині була створена перша єпископська кафедра в межах сучасної